

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מגילה דף ד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף ד

לוד ואונו וגיא החרשים

"לוד ואונו גי החרשים" (נחמיה י"א ל"ה) מערי בנימין היו, והיו מוקפות חומה מימי יהושע בן נון, ונחרבו בימי פילגש בגבעה.

ולאחר זמן בא אלפעל מבני בנימין, וחזר ובנה את הערים האלו. שנאמר, "ובני אלפעל עבר ומשעם ושמד הוא בנה את אונו ואת לוד ובנתיה" (דה"י א' ח').

ולאחר זמן, בימי אסא, מטו הערים הללו ליפול, ובא אסא, וחיזק את בדקיהן ושפץ אותן.

שהרי הוא בנה את ערי יהודה ככתוב, "ויבן ערי מצורה ביהודה פי שקטה הארץ ואין עמו מלחמה בשנים האלה פי הניח ה' לוי" (דה"י ב' י"ד ה').

וכמו כן הוא בנה את ערי בנימין, שנאמר, "והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה ואת עציה אשר בנה בעשא ויבן בם המלך אסא את גבע בנימן ואת המצפה" (מלכים א' ט"ו כ"ב).

ונאמר "ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה ונסב חומה ומגדלים דלתים ובריחים עודנו הארץ לפנינו פי דרשנו את ה' אלקינו דרשנו וינח לנו מסביב ויבנו ויפליחו" (דה"י ב' י"ד ו').

ומאחר שמחמת הבניה והשיפוץ המאוחרים, היו נראות חומות הערים הללו חדשות, ולא היה ניכר שהן מוקפות מימי יהושע בן נון, הוצרך רבי יהושע בו לוי ללמד, שמוקפות הן מימי יהושע בן נון, וקוראים בהן את המגילה בחמישה עשר באדר.

נשים חייבות במקרא מגילה

אמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, כי גם הן היו באותו הנס, שגם על הנשים גזר המן גזרתו, שנאמר, "להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים" (אסתר ג' י"ג).

מהלכות פורים שהביאו תוס'

[א] בליל ארבעה עשר באדר לאחר תפלת מעריב אומר קדיש שלם.

[ב] ואחר כך קורא את המגילה, ומברך לפניו שלוש ברכות, ואחריה ברכה אחת, עד "האל המושיע".

[ג] השלים את המגילה, עומד שליח ציבור לפני התיבה, ואומר "ואתה קדוש", ואין מתחילין "ובא לציון", לפי שאין גאולה בלילה.

[ד] ואם מוצאי שבת הוא, יאמר "ויהי נועם" קודם.

[ה] וכשרוצה לקרות, פושט את כולה קודם כאגרת, אבל לא גולל וקורא כמו ספר תורה.

[ו] ובשחר מתפלל שמונה עשרה ברכות. [ז]

ואומר "על הנסים" בהודאה, ואין אומר כשם, לפי שכל הברכה אינה אלא לשעבר, ואם כן אין לומר בה דבר שלהבא.

[ח] ואחר כך אומר קדיש, עד "דאמירן".

[ט] ואוחז ספר תורה, וקורא שלשה גברי פרשת "ויבא עמלק", אף על פי שאין בה אלא תשעה פסוקים.

[י] ואין מחזיר הספר תורה למקומו, אלא יושב ואוחז בידיו, עד שקראו את המגילה.

[יא] ומברך עליה כאשר עשה בלילה כדפירש בפנים.

[יב] ואחר כך אומר "תהלה" "ובא לציון".

[יג] ואין אומרים "למנצח", משום דכתיב ביה "צרה", וצרה בפורים לא מזכרינן.

[יד] וכן אין נופלים על פניהם בארבעה עשר ובחמישה עשר באדר, משום דכתיב "ימי משתה ושמחה".

[טו] ואומר "למנצח על אילת השחר", משום דכתיב ביה מפלה לעובדי כוכבים. וכן בליל ארבעה עשר.

[טז] ואומר פטום הקטורת, וכל הסדר, כמו בחול.

שואלין ודורשין בענייניו של יום

משה תיקן להם לישראל, שיהו שואלים ודורשים בענייניו של יום. הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג.

והיה מקום לומר, שאם חל פורים בשבת, כשם

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מגילה דף ד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

שאיך קוראים בו את המגילה, מחשש שיעבירו אותה ארבע אמות ברשות הרבים, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן בדף ד'], כך אין לדרוש בו ביום בהלכות פורים.

ואמר רבי יהושע בן לוי, שאין הדבר כן, וכשחל פורים להיות בשבת, **שואלים ודורשים בענייניו של יום.**

חייב אדם לקרות המגילה

בלילה ולשנותה ביום

אמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה, ולשנותה ביום, **זכר לנס, שהיו זועקים בימי צרתם יום ולילה**, שנאמר, "אֶלְקֵי אֶקְרָא יוֹמָם וְלַיְלָה תַּעֲנֶנָּה וְלַיְלָה וְלֹא דוֹמְיָה לִי" (תהלים כ"ב ג').

ובני הישיבה ששמעו את דברי רבי יהושע בן לוי בלשון זה, היו סבורים שכוונתו לומר, **בלילה חייבים לקרוא את המגילה עצמה** [=תורה שבכתב], **וביום חייבים לשנות משניות של מסכת מגילה**, [=תורה שבעל פה].

אמר להם רבי ירמיה על פי מה שלמד מרבי חייא בר אבא, שאין הכוונה כן, אלא מה שאמר רבי יהושע בן לוי, שיש לשנות את המגילה ביום, **הכוונה לחזור פעם שניה על הקריאה כמו שקרא בלילה**, כלומר במגילה עצמה.

וכן אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה, ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים ל"ג), "לְמַעַן יִזְמְרְךָ כְּבוֹד" ביום "וְלֹא יָדָם" בלילה "ה' אֶלְקֵי לְעוֹלָם אֲוֹדְךָ".

הסיבה שבני הכפרים

מקדימים לקרוא ביום הכניסה

נתבאר בתחילת המסכת, שיש חילוק בין ערים פרוזות ומוקפות, שזמנם קבוע לקרוא את המגילה בארבעה עשר וחמישה עשר באדר, לבין כפרים, שהקלו להם להקדים לקרוא את המגילה ביום הכניסה שקודם לכן.

כלומר ביום שני או חמישי הסמוך לפורים מלפניו, שבו מתכנסים בעיירות למשפט על פי תקנת עזרא, שתיקן שיהיו בתי דינים יושבים בעיירות בשני ובחמישי.

ובני הכפרים אינם בקיאים לקרוא, וצריכים שיקרא להם אחד מבני העיר, ולא הטריחו אותם חכמים להתאחר ולבוא ביום ארבעה עשר, ויכולים לקרוא ביום הכניסה הסמוך לו מלפניו.

ופעמים שהוא בשלושה עשר באדר, כגון כשחל יום ארבעה עשר בשלישי בשבת או בערב שבת, ופעמים שהוא בשנים עשר באדר, כגון כשחל יום ארבעה עשר ברביעי בשבת או בשבת, ופעמים שהוא באחד עשר באדר, כגון כשחל יום ארבעה עשר באחד בשבת. אבל מוקדם יותר, לא יקראו לעולם.

ומתחילה היה נראה, שלדברי רבי חנינא, הטעם לכך שהקלו לבני הכפרים להקדים לקרוא ביום הכניסה, הוא משום תקנת בני הערים.

שכן בני הכפרים מספקים מים ומזון לבני הערים, וכדי שיהיו בני הכפרים פנויים לספק מים ומזון לבני הערים ביום הפורים, התקינו שיקדימו בני הכפרים לקרוא את המגילה ביום הכניסה שלפני פורים.

וכל זה כשאין ההקדמה לפני אחד עשר באדר, אבל כשחל פורים בשני בשבת, לא יקדימו לקרוא ביום חמישי שהוא יום הכניסה שלפניו, כי הוא עשרה באדר, ולא תקנו להקדים כל כך, ועל כרחם יקראו עם בני הערים ביום שני, שהוא יום ארבעה עשר באדר.

וכן הדין כשחל פורים בחמישי בשבת, לא יקדימו לקרוא ביום שני שלפניו שהוא יום הכניסה שלפניו, אף על פי שהוא אחד עשר באדר, כי אין להקדים מיום כניסה ליום כניסה, ועל כרחם יקראו עם בני הערים ביום חמישי, שהוא יום ארבעה עשר באדר.

ומסקנת הגמרא, שלכל הפחות לדעת רבי יהודה, הטעם לכך שהקלו לבני הכפרים להקדים ליום הכניסה, אינו משום תקנת בני הערים, אלא משום תקנת בני הכפרים, שדבר זה תקנו להם בשכרם, על שהם מספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים.

בקי צור

ללמוד להביא ולזכור

מסכת מגילה דף ד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ודוקא במקום שמתכנסים בעיירות בשני ובחמישי, יש להם תועלת בדבר זה, שיוכלו לקרוא ביום שמתכנסים, אבל במקום שאין מתכנסים בשני ובחמישי, אין להם שום תועלת בכך שיקדימו לקרוא אז, שהרי בכל אופן יבואו במיוחד בשביל הקריאה, ואם כן טוב שיבואו בארבעה עשר, ולא בשני או חמישי שקודם לו.

האופנים השונים של הקדמה ליום הכניסה

חל ארבעה עשר להיות בשני בשבת, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת
					י"א	י"ב
י"ג	י"ד כפרים ועיירות גדולות	ט"ו מוקפות חומה				

חל ארבעה עשר להיות בשלישי בשבת, כפרים מקדימים ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת
						י"א
י"ב	י"ג כפרים	י"ד עיירות גדולות	ט"ו מוקפות חומה			

חל ארבעה עשר להיות ברביעי בשבת, כפרים מקדימים ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת
						י"א
י"א	י"ב כפרים	י"ג	י"ד עיירות גדולות	ט"ו מוקפות חומה		

חל ארבעה עשר להיות בחמישי בשבת, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת
						י"א
י"א	י"ב כפרים	י"ג	י"ד עיירות גדולות	ט"ו מוקפות חומה		

חל ארבעה עשר להיות בערב שבת, כפרים מקדימים ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום.

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת
						י"א
	י"א	י"ב	י"ג כפרים	י"ד עיירות גדולות ומוקפות חומה	ט"ו	

חל ארבעה עשר להיות בשבת, כפרים ועיירות גדולות, מקדימים ליום הכניסה, ומוקפות חומה קורין למחר.

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת
						י"א
			י"א	י"ב כפרים ועיירות גדולות	י"ג	י"ד

חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת, כפרים מקדימים ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת
						י"א
					י"א	י"ב כפרים ועיירות גדולות
	י"א	י"ב	י"ג	י"ד עיירות גדולות ומוקפות חומה	ט"ו	

חמישה עשר שחל בשבת

הכל מודים, שאם חל חמישה עשר באדר בשבת, מוקפות חומה לא יקראו בחמישה עשר, כי הוא שבת, וכמו כן לא יקראו אחר השבת, כי לעולם אין קוראים לאחר חמישה עשר, ואם כן יש להקדים את קריאת בני המוקפים.

ולעיל נתבאר, שבאופן הזה, בני המוקפים קוראים בארבעה עשר, יחד עם בני העיירות הגדולות.

וזו דעת משנתנו, שהיא דעת רבי ורבי יוסי, הלומדים מהכתוב, "לְהִיֹּת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֶדְרָר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" (אסתר ט' כ"א), שכל שנה שחל ארבעה עשר בחול, קוראים בו בני עיירות, ואינם נדחים ליום אחר, ואפילו אם גם בני כרכים מוקפים קוראים בו, כגון כשחל ארבעה עשר בערב שבת, שלא יוכלו בני כרכים מוקפים לקרוא מחר בשבת ויקדימו לקרוא ביום ששי.

ואין לומר שבני כרכים מוקפים יקדימו לקרוא ביום חמישי כדי שלא יקראו באותו יום שבני

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מגילה דף ד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

העיירות קוראים. כי כשם שכל שנה אין כרכים מוקפים קודמים לעיירות, כך בשנה זו לא יקדמו לעיירות.

ומצינו שני תנאים שנחלקו על כך, ואמרו, שלעולם לא יקראו בני עיירות ובני כרכים באותו יום, אלא בכל שנה זמנו של זה לא כזמנו של זה.

לדעת תנא קמא של רבי, הכתוב "להיות עשירים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה וְשָׁנָה" (אסתר ט' כ"ז), מלמד, שכל השנים שוות לענין זה שבני עיירות קודמים לבני כרכים.

ומאחר שבני כרכים מוקפים מקדימים לקרוא ביום ששי, שהוא ארבעה עשר באדר, בני עיירות מקדמים וקוראים ביום חמישי, שהוא שלושה עשר באדר.

ולדעת תנא קמא של רבי יוסי, הכתוב "להיות עשירים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה וְשָׁנָה" (אסתר ט' כ"ז), מלמד רק דבר זה, שבני עיירות ובני כרכים מוקפים אינם עושים את הפורים באותו יום.

בני עיירות שיכולים לעשות בזמנם, שהוא חול, יעשו בזמנם, כלומר בארבעה עשר שהוא יום ששי, ובני כרכים מוקפים, על כרחם יקדימו ויעשו ביום שלושה עשר, שהוא יום חמישי.

	חמישי - יג	ששי - יד	שבת - טו
רבי ורבי יוסי	כפרים	עיירות ומוקפות	
תנא קמא של רבי	כפרים ועיירות	מוקפות	
תנא קמא של רבי יוסי	כפרים ומוקפות	עיירות	

ארבעה עשר שחל בשבת

הכל מודים, כשחל ארבע עשר באדר בשבת, עיירות גדולות לא יקראו בארבעה עשר, כי הוא שבת, אלא מקדימים.

ולעיל נתבאר, שבאופן הזה, בני עיירות גדולות קוראים בשנים עשר באדר, שהוא יום חמישי, וביארו, שהטעם לכך, כי מאחר שעל כרחם נדחו בני עיירות מזמנם, שהוא בשבת, טוב להקדימם ליום הכניסה, ולא לערב שבת.

וזו דעת משנתנו, שהיא כדעת רבי.

ובדף ה' מבואר, שלדברי רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשחל ארבעה עשר בשבת, בני עיירות אינם מקדימים ליום הכניסה אלא לערב שבת שהוא יום שלושה עשר באדר.

	חמישי - יב	ששי - יג	שבת - יד	ראשון - טו
רבי ומשנתנו	כפרים ועיירות			מוקפות
רב	כפרים	עיירות		מוקפות

אין קריאת מגילה בשבת

נתבאר שלדברי הכל אין קוראים את המגילה בשבת ונאמרו שני טעמים לדבר.

לדעת רבה, הסיבה לכך שאין קוראים את המגילה בשבת, כי הכל חייבים בקריאת מגילה, ואין הכל בקיאים בדבר. ומתוך שהכל חייבים, יש חשש שמא יטול זה שאינו בקי את המגילה, וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, ונמצא מחלל את השבת.

וזה הטעם שבטלו תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת. וזה הטעם שבטלו נטילת לולב ביום טוב של סוכות שחל בשבת.

ולדעת רב יוסף, הסיבה לכך שאין קוראים את המגילה בשבת, מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה, שרגילים לתת מתנות האביונים עם קריאת המגילה, [כמבואר גם להלן לענין יום הכניסה], ובשבת אי אפשר.

מצוות פורים ביום הכניסה

נתבאר שהקלו לבני כפרים להקדים את קריאת המגילה ליום הכניסה שקודם ארבעה עשר באדר.

ומבואר בברייתא, שמאחר שהם מקדימים את קריאת המגילה ליום הכניסה, באותו יום יגבו גם מעות אביונים, ויחלקו להם, כי עניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה.

אבל שמחת מאכל ומשתה של פורים, אינה נוהגת אלא בזמנה, כלומר בארבעה עשר באדר.